

**Za tajemstvím
náhrobní desky
v klášteře Chotěšov**

Jiří London Votruba

Za záhadami a zajímavostmi v Plzni, v jejím okolí a na dalších místech západních Čech

Než začne mé vyprávění naplno.

***N**a počátku všeho vlastně byla jen obyčejná chlapecká zvědavost. Nadšení pramenící z četby dětských knížek přinášejících příběhy dávných časů, které tolik lákají na vlastní oči poznat místa, kde se udály. A když vám navíc přímo při každodenní cestě do základní školy stojí pevný historický hrad, neodoláte. Horlivě do něho s kamarády opakovaně vstupujete, hledáte tajné podzemní chodby a v nich zaručeně ukrytý poklad. Jak se to alespoň tvrdí!*

Přibývají léta, nastupují víkendové či prázdninové cesty k jiným hradům a zámkům, každoročně ochotně otevírajícím svou náruč zvědavým návštěvníkům, ale i k mnoha, takřka už zapomenutým, často hůře přístupným zříceninám jiných historických objektů, bohatě rozptýleným po Čechách. Z toho, co na nich člověk spatří, a nebo se dozví, zůstávají trvalé vzpomínky.

Právě pod vlivem takovýchto vzpomínek se začnou rodit zvědavé otázky. Jak a proč se to tehdy stalo? Koho přičiněním? Co následovalo? Snaha odpovědět na ně, to už jste ve věku opravdu dospělém, vás přivádí za skutečnými odborníky: pracovníky nejružnějších knihoven, muzeí, archivů. Někdy ale k jen zdánlivě obyčejným lidem, s nimiž se setkáte vlastně náhodou, avšak odcházíte s ledajakou nečekaně zajímavou informací.

Těmito cestami objevujete své perličky, zárodky budoucích příběhů. Potřebují sice ještě očistit, propojit s dalšími návazujícími fakty a všemu tomu celému dát konečný lákavý obal. Často s použitím nutné kapky autorovy tvůrčí fantazie. Aby ten, kdo vytvořené dílko bude číst po vás, měl stejně pěkné zážitky z poznávání tajemného neznáma jako sám tvůrce knihy.

Autor.

ZA ATELIÉREM FOTOGRAFA ČEŇKA HRBKA.

Po dlouhá léta to býval už jen starý opuštěný domek. Krčil se v ulici U zvonu, u paty mnohem vyššího rohového domu, do jehož přízemního fotoateliéru i dnes přivázejí ozdobená a nablýskaná auta slavnostně nalaďené novomanžele a jejich doprovod. Zatímco uvnitř prožívají další radostné chvíle prvního dne společného života, netuší, že ve vedlejším, dříve dost nepohledném domečku prožívali podobné pocity pradědečkové a prababičky některých z nich. Právě v něm totiž sídlil ateliér oblíbeného plzeňského fotografa Čeňka Hrbka.

Čeňek Hrbek se narodil 29. června 1840 v Praze a tam také vystudoval výtvarnou akademii. Podobně jako řadě jeho vrstevníků mu brzy učarovalo kouzlo stříbřitých obrázků, zrozených dotelem slunečních paprsků v citlivě vrstvě nasklených destičkách. Prvních fotografiích – takzvaných daguerotypií, o jejichž vznik se roku 1839 zasloužil Francouz Daguerre. Čeňek Hrbek si tento způsob jejich tvorby dokonale osvojil a rozhodl se věnovat další léta svého života kariéře profesionálního fotografa. Měl k tomu však i mnohem prozaičtější důvod: byl od narození barvoslepý. A právě zrod fotografie pracující v tónech od černé do bílé umožnil, aby tento pro výtvarníka jistě mimořádně nepříjemný osobní postih dokázat překonat.

Když s fotografováním začínal, mohlo mu být tak dvacet šest let. Svou živnost zahájil v Českých Budějovicích, pokračoval v ní v Klatovech a nakonec se usadil definitivně v Plzni. Tady byl zpočátku společníkem vdovy po známém fotografovi Bartoloměji Salzmannovi, jehož ateliér stával v místech dnešní velké židovské synagogy.

Původní domek ukrývající fotoateliér Čenka Hrbka, který při fotografování stál vpravo mezi dveřmi.

Později se Čeněk Hrbek osamostatnil a pro svou činnost si nechal v roce 1871 vystavět v tehdejší Solmsově ulici malý, nijak nápadný domek. Jeho součástí byl půdní fotoateliér, který při pohledu z ulice vyvolával dojem jakési prosklené kostky. Dnes se tato ulice jmenuje U zvonu.

Uplynul nějaký čas a fotografický ateliér rodiny Hrbkovy se ve městě stal důvěrně známým a navštěvovaným.

K jeho oblibě po smrti pana Čenka přispěla odvážná secesní proměna celého objektu, o niž se zasloužili stavitelé Josef a Václav Paškovi. Ti byli i autory celého projektu. Zadavatelem nádherné proměny v roce 1906 se ale stal syn Čenka Hrbka, Jiří.

Do té doby nevýrazný objekt se ozdobil velkými výlohami, zvenčí nasvětlenými lampami. V nich lákaly kolemjdoucí k návštěvě ateliéru pečlivě vyvedené fotografie místních dam, pánů a jejich ratolestí. Impozantně jistě také působilo široké prosklení nejvyššího patra a části střechy. K výzdobě domu náležela i dvojice orlů s rozepjatými křídly, stojících po stranách domku na vrcholech stylizovaných sloupů. Působili dojmem jako by, překvapení tou nádherou, neodolali a přiletěli se na ni podívat zblízka.

Kdybychom dokázali vrátit zpět čas devatenáctého století a společně vstoupili do nitra domu, prvním překvapením by nejspíše byl poznatek, že ateliér pana Hrbka se nenalézá v přízemí, jako je tomu u většiny současných profesionálních fotoateliérů. Že k němu musíme vystoupit po schodech až do nejvyššího patra. Vysvětlení je vcelku prosté: V počátcích černobílé fotografie ještě nebyl znám elektrický proud. Tehdejší fotoateliéry neoplývaly žádným žárovkovým, natož dnešním moderním zářivkovým či výbojkovým osvětlením. První profesionální fotografové museli při tvorbě snímků vystačit jen se slunečními paprsky, které do jejich ateliérů pronikaly prosklenými částmi některé stěny a vrcholu domu. Případně je mohli doplnit zábleskem kousku zapáleného magnezia. Což prý byla specialita Čenka Hrbka.

...Ale vraťme se, alespoň náznakem, do atmosféry tehdejších časů: *Pečlivě upravený zákazník už sedí v parádním křesle, před módní dekorací a pan Čeněk začíná dokonalý, důkladně nacvičený obřad. Soustředěně pozoruje obraz svého hosta na matnici rozměrné fotokomory, která si trůní na bytelném stativu uprostřed místnosti. Občas mu doporučí drobné korekce těla, které mají zajistit, že výsledný snímek bude naprosto dokonalý.*

“Malinko pootočte hlavu doleva. Víc se vzpřimte a podívejte se o kousek výš. Ano, přesně tak! Děkuji!”

Mezitím dlouhými textilními závěsy rozvázně koriguje množství světla pronikajícího do atelieru, upravuje hodnoty na stupnici mosazného, zlatě se blyštícího objektivu aparátu, a teprve když je s celkovým výsledkem svého počínání dokonale spokojen, vkládá do zádi přístroje obdélníkovou fotografickou kazetu ukrývající skleněnou tabulku s čerstvě připravenou citlivou vrstvou... “Pozor, vyletí ptáček!”

Závěrka tiše klapne, obřad je u konce. Zákazník může odejít a těšit se, že za několik dnů si tu vyzvedne oblíbenou kabinetku či dokonalý salonní portrét...

Chvilíčku po jeho odchodu přenáší pan Hrbek kazetu do temné komory, aby tam prapodivnými kouzly s různými roztoky přeměnil zatím nestálý dotek slunce v citlivé vrstvě ve skutečnou fotografii na památku.

Čeněk Hrbek však nezůstával jen u tvorby snímků uvnitř fotoatelieru. Jeho vrstevníci ho vídávali vycházet s lehčí fotokomorou do ulic Plzně a tam do emulze skleněných destiček zaznamenával tehdejší městský život. Dochované snímky a negativy z Hrbkovy tvorby, které později věnovali jeho potomci z matčiny strany západočeskému muzeu, jsou dnes jedinečnými svědky takřka už zapomenutých časů plzeňských pradědečků a prababiček.

Fotograf Čeněk Hrbek zemřel 10. července 1902 a byl pochován na plzeňském ústředním hřbitově. Ve fotografické živnosti po něm nějaký čas pokračoval jeho syn Jiří. Ve 30. letech se však z Plzně odstěhoval. V pozdější době, kdy už vzpomínaný domek v ulici U zvonu rodině Hrbkových nepatřil, notně zchátral. Pookřál teprve po roce 1989, díky historicky ohleduplné rekonstrukci, kterou mu dopřáli jeho nynější vlastníci. Možná je jen škoda, že tento zřejmě poslední zachovaný historický objekt svého oboru se nestal muzeem plzeňské fotografie. O němž později snilo několik zdejších kamarádů profesionální i amatérské fotografie.

ZA HVĚZDÁM ODDANÝMI, VÝZNÁMNÝMI NÁVŠTĚVNÍKY PLZNĚ.

Když člověk prochází historickou centrální částí Plzně, plnou každodenního městského ruchu, uvědomí si, kolik stovek generací našich předchůdců už těmito starobylými ulicemi prošlo nebo projelo. Čas od času se mezi nimi objevovali méně vídaní, o to více pozornost na sebe poutající návštěvníci města. Hlavy korunované i naopak nekorunované, osobnosti věhlasné i méně věhlasné. Osudy těchto příchozích se po různě dlouhý čas proplétaly s osudy plzeňských měšťanů a z některých takových setkání zůstávaly v paměti města uchovány někdy drobně, jindy bohatě zajímavostmi protkané vzpomínky.

Za panování císaře Rudolfa II. (bylo to v letech 1576 - 1611) žil v královské Plzni měšťan Kašpar Ladislav Stehlík z Čenkova. Příslušel k starobylému plzeňskému rodu, jehož členové se dožívali vysokého, pozeňnaného věku, na svou dobu bývali mimořádně vzdělaní, a díky tomu také často zastávali různé významné úřady. A nejenom v královské Plzni.

Sám pan Kašpar Ladislav se stal mistrem svobodných umění. Vzdělání nejprve získal studiem v Praze a doplnil si je za pobytu na univerzitě v Ingolstadt. Proslul pověstí znamenitého matematika a znalce astronomie. Byl také autorem řady knižních kalendářů, českých pranostik a dokonce i latinského pojednání o souběhu tří oběžnic. Neslo název: „*De concurso planetarium.*“ Přeloženo do češtiny: O pohybu planet.

Právě výborná znalost matematiky vynesla pana Kašpara až na císařský dvůr, kde zastával funkci panovníkova geometra či matematika. V okruhu osobností, které tehdy Rudolfovi II. sloužily, se seznámil s dánským astronomem Tycho Brahem (ten žil mezi roky 1546 - 1601). Dokonce prý po část roku 1599 působil Kašpar Ladislav Stehlík i v jeho službách. Není tedy divu, že se oba dobře znali a sblížili.

KAŠPAR LADISLAV STEHLÍK Z ČENKOVA A TREUSTÄTTU († 1613),
císařský geometr dvora Rudolfova, přítel Tychona de Brahe.

Plzeňan Kašpar Ladislav Stehlík byl uznávaný matematik a astronom.

Známa legendární osobnost, která také osobně zavítala do královské Plzně.

Takže i poté, když se měšťan Stehlík vrátil zpět do rodné Plzně, udržoval s ním pan Brahe čilou korespondenci. Dokonce sem několikrát přijel. Jestli při těchto plzeňských společných setkáních také pozorovali noční hvězdnou oblohu z oné vzpomínané dřevěné věže, kterou za pobytu císaře Rudolfa II. měli měšťané vybudovat pro jeho astronoma (mohl to být právě Tycho Brahe), lze dnes už jen těžko zjistit. Ale, proč by nemohli?

Další s hvězdami se přátelící návštěvník Plzně sem zavítal uprostřed třicetileté války. Přesněji: v prosinci roku 1633. Jeho pobyt úzce souvisel s příjezdem jiné historicky významné osobnosti do Plzně: V té době už císařem Ferdinandem II. zavrženého generalissima císařských vojsk Albrechta Valdštejna.

Idealizovaná podoba astrologa Seniho na turistické pohlednici.

Tímto připomínaným hvězdným návštěvníkem Plzně byl Giovanni Battista Zenno. Italský astrolog, známější však pod jménem Seni. Zennova úloha ve Valdštejnově doprovodu vyplývala z vévodovy neotřesitelné víry v pravdivost prognóz jeho osobního horoskopu. Řada z nich - alespoň podle slov frýdlantského vévody - se mu již vyplnila. A tak i tentokrát, při jeho choulostivé cestě z dosahu císařovy nepřízně, nemohl chybět ani Valdštejnův osobní astrolog.

Připomeňme si: První horoskop pro Valdštejna sestavil v roce 1608 hvězdář Jan Kepler. Tehdy prý svou objednávku uskutečnil Valdštejn u něho anonymně.

Alespoň se to uvádí. O sedmnáct let později Kepler, na přání generalissima, rozšířil jeho horoskop o předpověď do roku 1634. Zajímavé přitom je, že právě březen tohoto roku Kepler označil za Valdštejnovi nejméně příznivý.